

مدل کنترل غیرمتمرکز برای ارتباط ارگانیک کتابخانه مرکزی دانشگاهی با کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای

■ غلامعلی منتظر

استادیار بخش مهندسی برق، دانشگاه تربیت مدرس □ □

■ فاطمه زندیان

مربی گروه کتابداری، دانشگاه تربیت مدرس □ □

چکیده

در این مقاله ابتدا با اشاره به مستلزمات نوین عصر فناوری اطلاعات، سعی شده تعریف جدیدی از کتابخانه‌های دانشگاهی و مجموعه وظایف آن ارائه شود. سپس با توجه به مسأله استفاده غیرمتمرکز و گسترده از اطلاعات، اهمیت حضور کتابخانه‌های اقماری بررسی شده است. بر این اساس، تعریف مناسبی برای کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای بیان گردیده است. آنگاه بر اساس اصول کنترل غیرمتمرکز، مدلی ساختاری برای ارتباط منظم و سیستماتیک کتابخانه مرکزی دانشگاهی با کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای بیان شده و بخشهای مختلف این مدل تبیین گردیده است. در پایان نیز برای تحقق این مدل، ساختار تشکیلاتی کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای ارائه شده و مورد بحث قرار گرفته است. نکته مهم این مقاله آن است که ارائه مدل ساختاری ارتباط بین این دو مجموعه، توأم با تضمین حرکت پویا و رو به جلو تمامی ارکان سیستم برای نیل به اهداف سازمانی آنهاست.

کلید واژگان: کتابخانه دانشگاهی؛ کتابخانه تخصصی اقماری؛ فناوری اطلاعات؛ کنترل غیرمتمرکز؛ مدل ساختاری.

۱. مقدمه

عصر موسوم به «عصر انفجار اطلاعات» مستلزمات خاصی را می‌طلبد: تهیه و تأمین داده‌های^۱ مختلف از منابع گوناگون اطلاعاتی، گزینش داده‌های مناسب با عبور دادن آنها از صافیهای ورودی^۲، پردازش^۳ و فراوری اطلاعات و در نهایت دستیابی به داده‌های قابل اعتماد^۴ از این پردازش. نکته حائز اهمیت آن است که نتیجه این فرایند^۵ در تصمیم‌گیریها^۶ و برنامه‌ریزیهای^۷ آتی ظهور می‌کند. این موضوع در سطح کلان و در طراحی برنامه‌های توسعه ملی^۸ بسیار حساس است؛ به همین لحاظ نیز امروزه اطلاعات را به عنوان یکی از منابع ملی محسوب می‌کنند [۴].

طی روال فوق و دستیابی به نتایج معتبر^۹ در گرو سازماندهی مجموعه فناوری اطلاعات^{۱۰} است. در این میان، دانشگاهها به عنوان جایگاه اصلی پژوهشهای بنیادی و کاربردی در سطح جهانی و کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان مرکز نظارت بر فرایند گردش اطلاعات و حامی پژوهش، نقش بسزایی دارند. از این رو، هدف آن است که با تکیه بر یکی از مفاهیم اصلی نظام فناوری اطلاعات (یعنی تبادل و اشاعه اطلاعات علمی) و با توجه به دگرگونیهای شگرفی که جامعه جهانی اطلاعاتی در انتظار آن است، مفهوم جدیدی از کتابخانه‌های دانشگاهی (اعم از کتابخانه مرکزی دانشگاهی و کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای) ارائه و سپس با عنایت به تفکیک وظایف هر یک از زیر حوزه‌های این مجموعه و بر پایه اصول کنترل غیر متمرکز، مدل مناسبی برای ارتباط ارگانیک آنها با هم تبیین شود.

۲. مفهوم جدید کتابخانه

کتابخانه‌های اولیه، فقط به عنوان مخزن مجموعه‌ای از کتابها و مؤسسه‌های آرشیوی بودند. کتابداران نیز نگهبانانی پنداشته می‌شدند که بجز حفظ و حراست از مجموعه‌های موجود نقشی ندارند. کتابخانه تا قرن نوزدهم میلادی با تعریف ذیل معرفی می‌شد [۵]:

«ساختمان، اتاق یا اتاقهایی که مجموعه کتابها (یا بخشی از آنها) را برای استفاده عامه مردم و یا اعضای یک انجمن در خود نگهداری می‌کند و مراقبت از مجموعه کتابها را بر عهده دارد».

نکته‌ای که در این تعریف به چشم می‌خورد، حضور غیر فعال کتابخانه در زندگی علمی جامعه است؛ اما با تغییر شگرف نظام اطلاعاتی جهانی در طی سده اخیر، کتابخانه نیز دچار تغییرات و تحولات بسیاری شد و به تبع آن تعریف امروزی‌تری از آن عرضه شد [۵]:

«مجموعه‌ای سازمان یافته از کتابهای چاپی و نشریات ادواری یا هر گونه مواد گرافیکی، دیداری - شنیداری^{۱۱} و خدمات گروه کارکنان در تهیه و تسهیل استفاده از چنین موادی برای رفع نیازهای

1. data	2. input filter
3. processing	4. reliable
5. process	6. decision making
7. planning	8. national development
9. valid	10. information technology
11. audio-visual materials	

اطلاعاتی، پژوهشی و گذران اوقات فراغت مراجعه کنندگان». و از نامۀ علم کتابداری و اطلاع رسانی انجمن کتابداران آمریکا^{۱۲}، کتابخانه را چنین تعریف کرده است [۷]:

«مجموعه‌ای از مواد که برای تأمین خدمات و برنامه‌های مرتبط با نیازهای اطلاعاتی مراجعه کنندگان تجهیز شده است».

نکته‌ای که در تعاریف اخیر نهفته است، حضور فعال و پویای کتابخانه در مسیر تکاملی جوامع علمی و ارتباط متقابل (تعامل) میان سیستم ارائه خدمات با کاربران مجموعه است و این یکی از مهمترین ویژگیهای نهادهای وابسته به جامعه فناوری اطلاعات است. بدین لحاظ کتابخانه‌های امروزی مؤسسه‌هایی زنده و متحرک محسوب می‌شوند که هدف آنها قادر ساختن مراجعه کنندگان به بهره برداری هر چه مؤثرتر از خدمات منابع موجود و تلاش برای تأمین و حمایت هر چه جامعتر از کاربران مؤسسه است.

این نوع کتابخانه، مواد و منابع مورد نیاز را فراهم و پردازش می‌کند و به جای حفاظت صرف از آنها، منابع را برای بهره برداری در اختیار استفاده کنندگان قرار می‌دهد. در این نظام کتابداری در واقع چراغی است که کاربران را به سوی نور علم و اطلاعات راهنمایی می‌کند [۳].

دستیابی به مجموعه‌های اطلاعاتی موجود در چنین مؤسسه‌هایی آزاد و با فراغ خاطر است و یکی از اهداف اصلی چنین نهادی، تبدیل کاربر بالقوه به استفاده کننده واقعی و دائمی است.

۳. کتابخانه دانشگاهی

بجز کتابخانه‌هایی که در جنب نظامیه‌ها قرار داشتند و بیشتر دانشمندان و دانش پژوهان از آنها استفاده می‌کردند، تأسیس کتابخانه‌های دانشگاهی به صورت فعلی و با قوانین مدون، قدمت چندانی ندارد. در کشورهای اروپایی (و بویژه فرانسه) از سال ۱۸۵۵ میلادی [۸] و در آمریکا از سال ۱۸۵۰ میلادی [۶] به نخستین نمونه‌های اینگونه کتابخانه‌ها بر می‌خوریم. فلسفه وجودی این نوع کتابخانه‌ها در دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی، کمک به استادان، مدرسان و دانشجویان در پیشبرد کار تدریس و تحقیق آنان بود.

کتابخانه‌های دانشگاهی، بخشی از ساختار دانشگاه و در خدمت اهداف آن است. براساس نظریات ویلسون^{۱۳} و تاوبر^{۱۴}، کتابخانه دانشگاه موظف است با در دست گرفتن قدرت اجرایی خوب و با ارائه خدمات گوناگون در زمینه گردآوری و سازماندهی کتابها، نشریات، پایگاههای اطلاعاتی، مواد چندرسانه‌ای^{۱۵} و خدمات گوناگون مرجع به یاری پژوهشگران در فعالیتهای تحقیقاتی‌اشان پردازد [۱۳]. نکته قابل توجه در این خصوص، پیشرفت علم و فناوری با سرعت بسیار بالا و حجم خیره کننده

12. American Libraries Association (ALA)

13. Wilson

14. Tauber

15. multimedia

اطلاعات در جهان امروز است. یکی از وظایف مهم کتابخانه‌های دانشگاهی گردآوری، پردازش و تشخیص سره از ناسرگی اطلاعات و ارائه آنها به پژوهشگران است [۱۱]. از این رو، می‌توان مهمترین وظایف کتابخانه‌های دانشگاهی را در بندهای ذیل خلاصه کرد:

- الف) گردآوری و سازماندهی کتابها، نشریات ادواری، پایگاههای اطلاعاتی، مواد دیداری - شنیداری، طرحهای تحقیقاتی، پایان نامه‌ها و سایر مواد و منابع مورد نیاز در تحقیق؛
- ب) گردآوری و سازماندهی مجموعه منابع مرجع و کتابشناختی عمومی و تخصصی؛
- ج) ارائه خدمات آگاهی‌رسانی جاری با تولید کتابشناسی‌ها، نمایه نامه‌ها، چکیده نامه‌ها؛
- د) ارائه خدمات کاوش در پایگاههای اطلاعاتی و اشاعه اطلاعات گزینشی؛
- ه) تشکیل نظام شبکه‌ای اطلاع‌رسانی درون دانشگاه و تبادل اطلاعات با سایر شبکه‌های مراکز علمی - پژوهشی؛

و) تهیه و اجرای برنامه‌های آموزشی برای استفاده از منابع متنوع موجود در کتابخانه؛
 ز) مبادله منابع و مدارک علمی - تخصصی با مراکز تحقیقاتی، علمی و فرهنگی داخلی و خارجی؛
 ح) ایجاد نظام مستمر ارزیابی منابع و بررسی نیازهای کاربران مجموعه.
 برای تحقق اهداف فوق می‌توان ساختار کتابخانه دانشگاهی را به صورت شکل ۱ بیان کرد.
 گرچه آرایشهای مختلفی برای ساختار تشکیلاتی کتابخانه‌های دانشگاهی ارائه شده است [۱، ۲، ۱۰] ساختار ارائه شده در شکل ۱، اولاً به دلیل تقسیم بندی موضوعی فعالیتها، نسبت به سایر ساختارها از شفافیت و وضوح بیشتری برخوردار است و ضمناً دو حوزه جدید «بخش پشتیبانی نرم‌افزاری و سخت‌افزاری» و نیز «بخش تحقیق و نوآوری» از جمله تغییرات اساسی این مدل نسبت به سایر مدل‌های مطرح در منابع است.

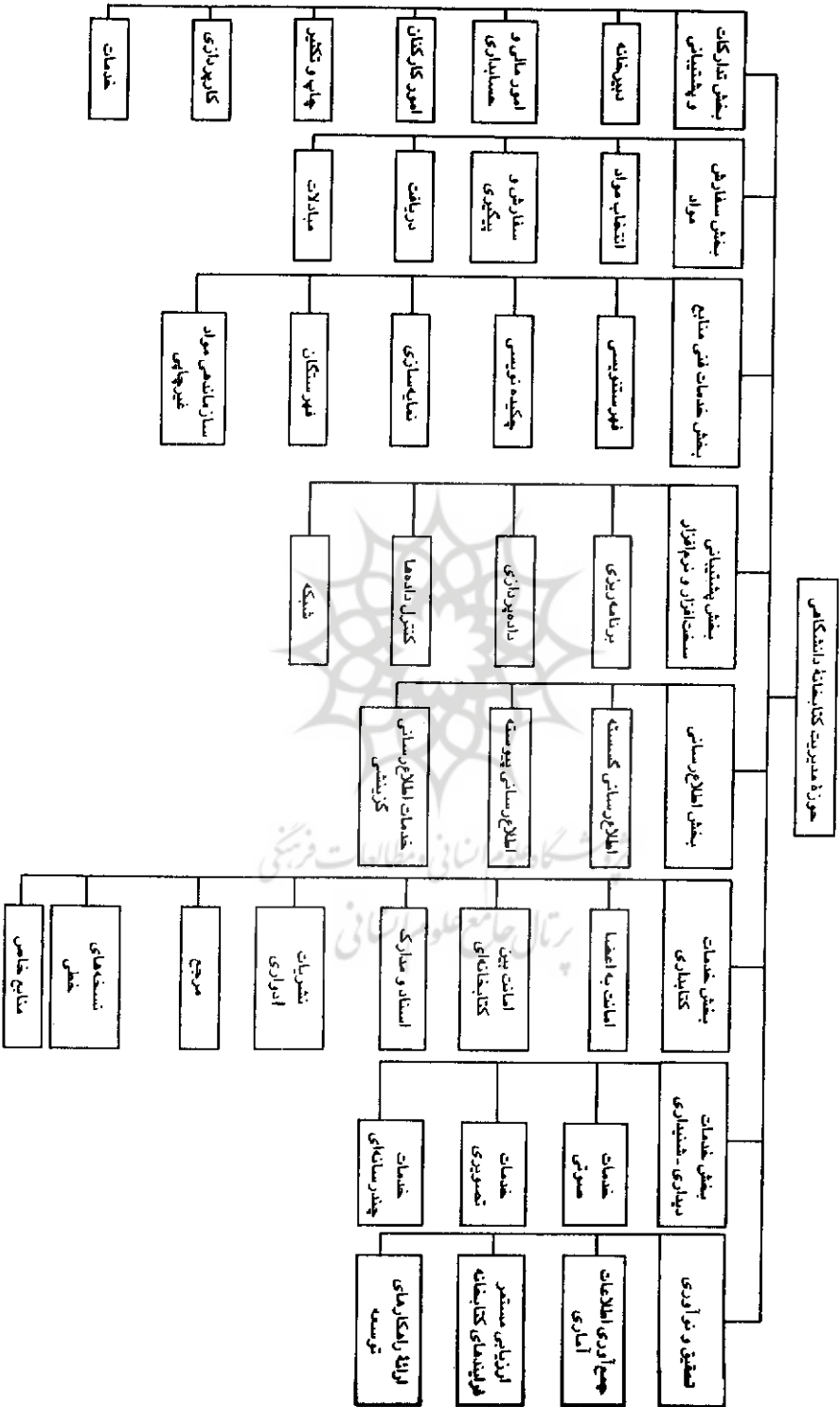
حسب ویژه وجود این دو بخش (و بویژه بخش تحقیق و نوآوری) آن است که مجموعه کتابخانه را در تقابلی متعادل با جهان پیرامون خود قرار می‌دهد و آن را از «نهادی صرفاً متأثر از عوامل» به «عاملی مؤثر بر سایر نهادها» تبدیل می‌کند؛ چه، همچنانکه اشاره شد، یکی از اساسی‌ترین وظایف کتابخانه دانشگاهی حمایت و پشتیبانی از فعالیتهای پژوهشی دانشگاه است و زمانی این حمایت معنا می‌یابد که خود نیز حلقه‌ای از فرایند دائماً پویای پژوهش باشد.

۴. کتابخانه‌های تخصصی اقماری

حجم بالای اطلاعات در پهنه جهان، لزوم دسترسی آسانتر به این اطلاعات و لزوم اجرای فرایندهای فیلترژ^{۱۶}، بازیابی^{۱۷} و تأمین داده‌های معتبر و قابل اعتماد برای پژوهشگران از جمله مهمترین دلایل ایجاد کتابخانه‌های اقماری نسبت به کتابخانه هسته است. چنین موضوعی در گستره فعالیت‌های دانشگاهی اهمیت فوق‌العاده‌ای می‌یابد؛ چرا که سرعت دست یافتن به اطلاعات مفید یکی از

شکل ۱ نمودار ساختار کتابخانه دانشگاهی

شاخص‌ترین پارامترهای راهبردی در مسیر تحقیق است و این وظیفه بویژه با اجرای فرایند «اشاعه اطلاعات گزینشی»^{۱۸} به نحو احسن قابل تحقق است. در واقع این فرایند را می‌توان چرایی فرا راه محقق دانست که به کمک آن می‌تواند خود را از انبوه ظلمت آور داده‌های موجود رانده، به سمت شعاع نور ناشی از اطلاعات معتبر رهنمون سازد.

چنانچه تعداد پژوهشگران، موضوعهای پژوهش و داده‌های اطلاعاتی محدود باشد، تمامی وظایف مربوط به کتابخانه‌های دانشگاهی (جمع آوری، آماده سازی، پردازش و گزینش اطلاعات) را می‌توان به صورت متمرکز^{۱۹} انجام داد؛ لیکن تنوع رشته‌ها و موضوعهای علمی و حجم فزاینده میزان اطلاعات، اجرای چنین کاری را دشوار (یا حتی غیر ممکن می‌سازد)، از این رو، لازم است بخشی از پردازشهای اطلاعاتی به صورت غیر متمرکز^{۲۰} درون کتابخانه‌های اقماری (کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای) انجام پذیرد.

با توجه به اصول کنترل غیر متمرکز، در این ساختار، کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای در واقع به صورت بازوهای کاری کتابخانه هسته (کتابخانه مرکزی دانشگاهی) عمل می‌کنند که البته در ارتباطی متقابل با کتابخانه مرکزی قرار دارند و با تعامل دو جانبه به بهبود کیفیت مجموعه کمک می‌کنند. با توجه به این توضیح می‌توان عمده وظایف اصلی کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای را در بندهای ذیل خلاصه کرد:

الف) پشتیبانی اهداف آموزشی، پژوهشی و فرهنگی دانشکده با تأمین نیازهای اطلاعاتی استادان و دانشجویان؛

ب) فراهم آوردن خدمات اطلاع‌رسانی به گونه‌ای که اعضا قادر به پیگیری یافته‌های جدید علمی باشند؛

ج) کاوش مواد و منابع به طور جامع به هنگام تعریف پروژه‌های دانشکده‌ای و در حین اجرای پروژه؛

د) القای انگیزه تحقیق و کار علمی در کاربران با فراهم آوردن مجموعه‌های سنجیده و ارائه خدمات مناسب.

تحقق وظایف فوق در گرو ایجاد نظام ارتباطی مشخصی میان بازو (کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای) و سیستم مرکزی اعصاب (کتابخانه مرکزی دانشگاهی) است که عمل و تعامل هر یک از آنها را به طور مشخص، بیان کند.

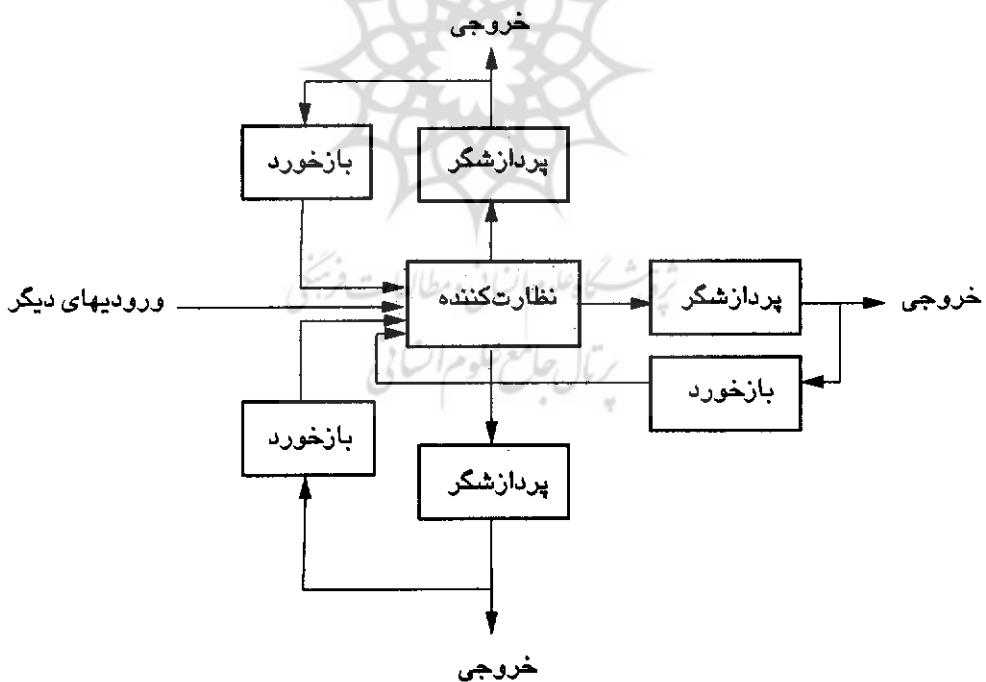
۵. مدل ارتباط کتابخانه مرکزی دانشگاهی با کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای

با توجه به بندهای پیشین مشخص است که بخشی از امور اجرایی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه در

18. Selective Dissemination Information (SDI) 19. centralized
20. decentralized

کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای انجام می‌شود و کتابخانه مرکزی در واقع حکم تأمین کننده منابع اطلاعاتی و نظارت بر حسن اجرای وظایف کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای را بر عهده دارد. از دیدگاه سیستم، فرایندهای جاری در چنین مجموعه‌ای را می‌توان به صورت شکل ۲ نمایش داد. در این شکل، پردازشگر، مجموعه فعالیتهای کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای است؛ نظارت کننده نیز کتابخانه مرکزی دانشگاه (و یا بخشی از آن) است که بر سیر حرکت و مجموعه وظایف کتابخانه‌های اقماری نظارت و کنترل دارد. علاوه بر این، با توجه به هدف استراتژیک مجموعه (پشتیبانی و هدایت کامل فعالیتهای علمی - تحقیقاتی کاربران سیستم)، لازم است میزان عملکرد مجموعه اندازه‌گیری شده و طی فرایندی در طراحیهای آتی سیستم لحاظ شود. این عمل با مکانیزم بازخورد^{۲۱} اجرا می‌شود.

شایان ذکر است که شکل ۲ نشان‌دهنده سیستم کنترل غیر متمرکز برای سه مجموعه مختلف (دانشگاهی با سه کتابخانه اقماری) بوده و به همین ترتیب قابل توسعه به مراتب بالاتر است.

شکل ۲ مدل سیستم ارتباطی میان کتابخانه هسته و کتابخانه‌های اقماری

۱۶۵
مدل‌سازی
دوره ۴، شماره ۱، بهار ۱۳۷۹

الف) وظایف پردازشگر

با توجه به اصول کنترل غیر متمرکز، اجرای امور در بازوهای سیستم (و به صورت گسترده^{۲۲}) انجام می‌پذیرد، اما تصمیم‌گیریهایی مدیریتی و نظارت بر کلان مجموعه براساس نظامی متمرکز عملی می‌گردد. در مدل ارتباطی میان کتابخانه مرکزی و کتابخانه‌های اقماری نیز همین روال صادق است؛ بدین لحاظ می‌توان شرح عملیات پردازشگرهای شکل ۲ (یا به تعبیر دیگر، وظایف مربوط به کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای) را در بندهای ذیل خلاصه کرد:

۱. خدمات کتابداری، شامل امانت کتاب به اعضا، امانت بین کتابخانه‌ای پیش درخواست^{۲۳}، و جین مجموعه و اداره مخزن؛

۲. خدمات اطلاع رسانی، شامل: آگاهی رسانی جاری و گذشته نگر، خدمات ارجاعی، خدمات SDI

و...؛

۳. خدمات فنی و مکانیزه، شامل: هماهنگی امور آماده سازی مواد (چکیده نویسی و نمایه سازی)، هماهنگی امور شبکه سخت‌افزار و نرم‌افزار پردازشگر و...؛

۴. ارزیابی منابع تخصصی، شامل: آمارگیری وضعیت منابع موجود در کتابخانه دانشکده‌ای و ارزیابی مواد، گزینش تخصصی مواد و منابع و...؛

ب) وظایف نظارت کننده

همچنانکه اشاره شد نظارت کننده به طور متمرکز، تصمیم‌گیریهایی مدیریتی تمامی مجموعه را بر عهده دارد. مهمترین وظایف این بخش در ارتباط با پردازشگر را می‌توان در بندهای ذیل خلاصه کرد:

۱. تعیین ساختار تشکیلاتی هر یک از کتابخانه‌های اقماری و شرح وظایف هر یک از پستهای آن؛

۲. خدمات انتخاب مواد، شامل: تعیین نهایی منابع (اعم از کتاب، نشریه، پایگاه اطلاعاتی و...) برای هر یک از کتابخانه‌ها، سفارش مواد، دریافت منابع و مبادلات؛

۳. خدمات فنی، شامل: فهرست‌نویسی کتابها و نشریات، چکیده نویسی و نمایه سازی پایان نامه‌ها، فهرست‌نویسی مواد دیداری - شنیداری، نظارت بر بازیابی مکانیزه اطلاعات و...؛

۴. خدمات ماشینی، شامل: مکانیزه کردن خدمات مختلف کتابخانه (خدمات کتابداری، اطلاع‌رسانی) و...؛

۵. نظارت بر چگونگی استفاده از امکانات رایانه‌ای که شامل: برنامه ریزیهای رایانه‌ای، داده‌پردازی، کنترل داده‌ها و... است.

ج) بازخورد

واقعیت این است که چنانچه مدل ارائه شده در شکل ۲ را بدون حلقه بازخورد^{۲۴} در نظر بگیریم، سیستم به صورت حلقه - باز^{۲۵} درآمده، هیچگاه به تعادل پایدار نخواهد رسید [۴،۱۳]. مسیر بازخورد، در واقع مکانیزمی را مشخص می‌کند که به کمک آن می‌توان خروجی سیستم (میزان عملکرد و رضایتمندی کاربران) را سنجید و براساس اهداف راهبردی نهاد (پشتیبانی از پژوهشهای علمی و حرکت به سمت گشودن مرزهای نو در دانش)، میزان تفاوت این دو پارامتر را به عنوان یکی از مهمترین شاخصهای برنامه ریزیهای آینده و نیز به عنوان یکی از ابزارهای کنترل مجموعه به کار برد.

متأسفانه معمولاً چنین مکانیزمی در طراحی سیستمهای با چهارچوب نیروی انسانی در نظر گرفته نمی‌شود و به همین دلیل است که به رغم ارزشمندی و تقدس اهداف سازمان، به علت اینکه هیچگاه خروجیهای مجموعه اندازه‌گیری نمی‌شود، در عمل، سیستم به جایی بجز آنچه از قبل مشخص شده، حرکت می‌کند. در تعیین اصول عملکرد شبکه بازخورد، باید به دو وجه اساسی این فرایند اشاره کرد: اول) اندازه‌گیری خروجیهای مجموعه؛ دوم) مقایسه خروجیها با اهداف مطلوب مجموعه.

اول) اندازه‌گیری خروجی

خروجیهای مجموعه در واقع میزان خدمات مفید ارائه شده به کاربران و کارایی آنهاست که با توجه به حجم فعالیتهای مختلف کتابخانه دانشکده‌ای، باید برای هر یک از آنها معیار ویژه‌ای در نظر گرفت. یکی از مهمترین شیوه‌های اندازه‌گیری خدمات، ارائه پرسشنامه به کاربران و جمع آوری اطلاعات آماری از نحوه عملکرد هر یک از واحدهای کتابخانه است. لذا یکی از فعالیتهای لازم‌الاجرا در کتابخانه دانشکده‌ای، اندازه‌گیری میزان رضایتمندی استادان و دانشجویان آن دانشکده از مجموعه خدمات ارائه شده است.

دوم) مقایسه خروجیها با اهداف مطلوب

نکته دیگری که در حفظ ثبات سیستم و تحقق اهداف راهبردی مجموعه بسیار حائز اهمیت است فرایند مقایسه وضعیت موجود^{۲۶} با حالت مطلوب^{۲۷} ممکن است. بدین معنا که ضروری است میزان عملکرد مجموعه (خروجیهای اندازه‌گیری شده) به طور مستمر با اهداف اصلی سازمان (اصول

24. feedback loop

26. present state

25. open - loop

27. desired state

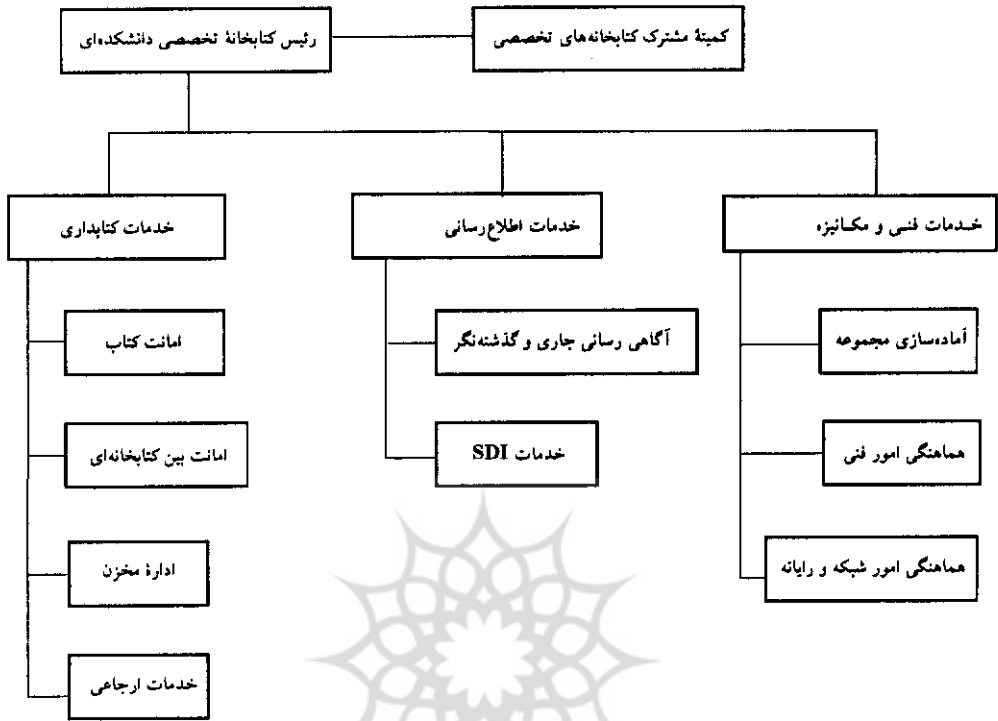

وجودی و راهبردی کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای) مقایسه شود و براساس این قیاس، سیستم نظارت کننده (کتابخانه مرکزی دانشگاه) با تغییر روشهای نظارتی و یا طراحی مکانیزمهای جدید پردازشی، راه را برای وصول به اهداف عالی سازمان هموار نماید. اجرای این فرایند را می‌توان با حضور کمیته‌ای مشترک میان کتابخانه مرکزی دانشگاه و کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای پیگیری کرد که وظیفه اصلی آن بررسی عملکرد جاری کتابخانه و ارائه راه‌حلهایی برای اجرای بهتر وظایف آن کتابخانه است. حضور چنین مکانیزمی (با ترکیبی از مسئولان اصلی کتابخانه مرکزی و کتابخانه دانشکده‌ای) استمرار، پویایی و حرکت رو به جلو و نیز ثبات و پایداری مجموعه را تضمین می‌کند.

۶. جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به آنچه در بخشهای پیشین گفته شد و با توجه به سرعت فزاینده رشد دانش و فزونی چشمگیر داده‌های قابل دسترس در نظام فناوری اطلاعات (و با در نظر گرفتن وظایف گردآوری، بازیابی و استفاده گسترده از اطلاعات)، مناسبترین شیوه بهره برداری مطلوب از کتابخانه‌های دانشگاهی تجهیز مراکز اقماری مختلف با نظارت هسته اصلی است. بدین لحاظ، در این مقاله با ارائه تعریف جدیدی از کتابخانه‌های دانشگاهی (با در نظر گرفتن مختصات عصر فناوری اطلاعات)، ویژگیهای کتابخانه‌های تخصصی وابسته به آنها بیان شد و پس از آن با توجه به اصول کنترل غیر متمرکز و با ارائه مدل ساختاری ارتباط میان کتابخانه مرکزی دانشگاه و کتابخانه‌های تخصصی دانشکده‌ای، نحوه اجرای فرایندهای خدماتی و نیز مکانیزم نظارت و کنترل بر عملکردهای کتابخانه‌های اقماری براساس سه بخش اصلی مدل (بخش نظارت کننده، بخش پردازشگر، بخش بازخورد)، ویژگیهای هر یک از بخشها ارائه گردید. در پایان به این نکته اشاره می‌شود که برای حصول به مدل ریاضی شکل ۲، می‌توان شرح بخشهای مختلف کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای را به صورت شکل ۳ در نظر گرفت.

واضح است شرح وظایف هر یک از واحدهای این مجموعه براساس شرح عملیات مطرح در بندهای قبل، بیان می‌شود و با توجه به ارتباط متقابل میان این ساختار و کتابخانه مرکزی، سیستم کنترل حاصل همواره به شکل حلقه بسته^{۲۸} عمل می‌کند و لذا امکان حرکت به سوی نقطه مطلوب (دستیابی به عملکرد بهینه) وجود دارد.

شکل ۳ بخشهای مختلف کتابخانه تخصصی دانشکده‌ای

۷. منابع

- [۱] علوم، ط.، اداره کتابخانه، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۷۶.
- [۲] کریشن، ک.، سازمان کتابخانه‌ها، ترجمه مریم امین سعادت، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳.
- [۳] یانگ، اچ.، درآمدی بر کتابداری، ترجمه حسین مختار معمار، شیراز، نشر قو، ۱۳۷۶، ص ۷۳.
- [4] Adams, R.J., Information Technology and Libraries: A Future for Academic Libraries, 1987, p. 92.
- [5] Augustus, J., et al. (Eds.) The Oxford English Dictionary, London, Oxford Univ. Press, 1983.
- [6] Elmer, et al, History of Libraries in Western World, 5th ed., New Jersey, Metuchen, 1994, p. 273.

- [7] Information Transfer, 2nd ed., Geneva, International Organization for Standardization, 1982, p. 135.
- [8] Jarrige, et al, Administration et Bibliothèques, Paris, Cercle de La Librairie, 1990.
- [9] Kirk, D.E., Optimal Control Theory: An Introduction, U.S.A. Prentice-Hall Pub., 1988, Ch ap. 2.
- [10] Lomheim, I., A Model for a New University Library in Trondheim, Proc. of the 16th Biennial IATUL Conf., The Netherlands, 1995, pp. 205-207
- [11] Mount, E., University Science and Engineering Libraries, U.S.A. Greenwood Press, 1985, pp. 78-121
- [12] Ogata, Modern Control Engineering, U.S.A., Prentice-Hall Pub.; 1985 Ch ap. 2.
- [13] Wilson, L.R. and M.F. Tauber, University Library, 3rd ed., New York, Columbia Univ. Press, 1987, p. 25.
- [14] Young, H. (Ed.), ALA Glossary of Library and Information Science, Chicago, U.S.A., American Library Association, 1983, p. 130.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

